

ՀԱՅ-ՌՈՒ ՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼ ՍԱՐԱՆ

ՇՈՒՔՈՒՐՅԱՆ ԱՐՄԵՆ ՎԱՋԱԳԱՆԻ

Իրավունքի արժեքանոթյան տեսական և մեթոդաբանական
ասպեկտները

ԺԲ.00.01 - «Պետություն և իրավունքի տեսություն և պատմություն,
պետական և իրավական ուսմունքների պատմություն»
մասնագիտությունը իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն

ՍԵՂՍԱԳԻՐ

Երևան - 2016

РОССИЙСКО-АРМЯНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Шукурян Армен Вачаганович

Теоретические и методологические аспекты аксиологии права

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук
по специальности: 12.00.01 - «Теория и история государства и права; история
государственных и правовых учений»

Ереван -2016

**Ատենախոսության թեման հաստատվել է ՀՀ ԳԱԱ փլի իսոփայ ության,
սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտում**

Գիտական ղեկավար՝

իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր **Յ. Մ. Ստեփանյան**

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝
գիտություններ

իրավաբանական

դոկտոր, պրոֆեսոր **Գ.Յ. Սաֆարյան**
իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ **Գ.Ս. Գրիգորյան**

Առաջատար կազմակերպություն՝ **«ՀՀ Ոստիկանության կրթահամալիր»
ակադեմիա**

Արտեստրատեգիայի պաշտպանությունը կայանալու է 2016թ. հունիսի
4-ին, ժամը 11⁰⁰-ին Հայ-Ռուսական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈՅ-ի
իրավագիտության 063 մասնագիտական խորհրդի նիստում (0051, Երևան
25, Յոզսեփեմի 123):

Արտեստրատեգիայի կարելի է ծանոթանալ Հայ-Ռուսական
համալսարանի գրադարանի գիտաշխատողների ընթերցասրահում:

Սեղմագիրն առաքվել է 2016թ. մայիսի 2-ին:

**Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար՝
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու
Հայրապետյան**

Ջ.Յ.

**Тема диссертации утверждена в Институте философии, социологии и права
НАН РА**

Научный руководитель:

доктор юридических наук,
профессор **О.М. Степанян**

Официальные оппоненты:

доктор юридических наук,
профессор **Г.Г. Сафарян**
кандидат юридических наук,
доцент **Г. М. Григорян**

Ведущая организация:

**Академия образовательного комплекса
полиции РА**

Защита состоится 4-ого 2016г. в 11⁰⁰ часов на заседании специализированного
совета 063 по Юриспруденция ВАК РА при Российско-Армянском университете (0051,
г.Ереван, ул. Овсепа Эмина 123).

С диссертацией можно ознакомиться в читательном зале научных работников
библиотеки РАУ.

Автореферат разослан 2-ого мая 2016г.

**Ученый секретарь специализированного совета,
кандидат юридических наук**

Дж.А. Айрапетян

Աշխատանքի ընդհանուր քննութագիրը

Թեմայի արդիականությունը: Թեմայի գիտական հետազոտության արդիականությունը, ամենից առաջ, պայմանավորված է նրանով, որ խորհրդային և հետխորհրդային իրավագիտության մեջ իրավունքի արժեքանության հետկապված հիմնահարցը բավարարուսումնասիրված չէ, առավել ևս այդ խնդիրը չի դարձել հատուկ հետազոտության առարկա: Միայն անցյալ դարի 90-ական թվականներին Մոսկվայում հրատարակվեց հոդվածների ժողովածու¹, որում որպես հետազոտության առարկա, առաջին անգամ շոշափվեց իրավունքի արժեքանության հիմնախնդիրը:

Իրավունքի արժեքանությունը ուսմունք է իրավունքի (պոզիտիվ իրավունքի) արժեքային հատկանիշների և նրասոցիալական նշանակության մասին: Այս առումով ցանկացած հասարակության իրավական համակարգի արդյունավետ գործունեությունը հիմնականում պայմանավորված է իրավունքի արժեքային հատկանիշներով, քանզի իրավունքը ողջ իրավական համակարգի միջուկն է, որի շուրջ ձևավորվում և գործում է ողջ իրավական համակարգը: Այս առումով, իրավունքը, եթե այն դիտարկվի գործառնական տեսակետից, իրենից ներկայացնում է սեփական արժեքներով ղեկավարվող մարդկանց կոլեկտիվ ստեղծագործության տիրույթ: Յեղ իրավական կյանքին մասնակցող մարդկանց արժեքային կողմնորոշումները տալիս են իրեն զարգացման աղբյուրը:

Իրավունքի մասին պատկերացումների հիմնախնդիրները հնագույն ժամանակներից հուզել են մարդկությանը: Դարերի ընթացքում թե արևմուտքում և թե արևելքում ստեղծվել են իրավունքի բազմաթիվ և բազմազան տեսություններ: Այդ տեսությունները պայմանականորեն կարելի է ստորաբաժանել հիմնականում երեք խմբի՝ բնական իրավունքի տեսություններ, նորմատիվիստական-էտատիստական տեսություններ և իրավունքի սոցիոլոգիական տեսություններ:

Իրավական միտքը առավել մեծ զարգացում է ստացել հատկապես արևմուտքում, սկսած հին հույներից մինչև մեր օրերը, սակայն իրավունքի հիմնախնդիրները մինչև օրս իրենց լիարժեք լուծումը չեն ստացել: Ժամանակին Ի.Կանտն ու շարունակություն է դարձրել այն բանին, որ իրավագետները չեն կարողանում բացահայտել ուսումնասիրության սեփական առարկայի բնույթն ու առանձնահատկությունները, և հեզնել է,

¹ Ступ` Проблемы ценностного подхода в праве: традиции и обновление. Под ред. В.С.Нерсисянц М., 1996.

թե իրավաբանները դեռ փնտրում են իրավունքի իրենց բնորոշումը:

Այն հայտ է, որ իրավունքի տեսության հիմնախնդիրների լուծման բարդությունը պայմանավորված է ոչ այնքան իրավունքի միասնական բնորոշման բացակայությամբ, թեպետ նման բնորոշումն էլ խիստ կարևոր է, այլ սոցիալական կյանքի և այդ կյանքի վերաբերյալ պատկերացումների փոփոխականությամբ:

Այդ պատճառով իրավունքի տեսության հիմնախնդիրները մինչև օրս վերջնական լուծում չեն ստացել:

Հիմնարար իրավաբանական հասկացությունների, այդ թվում՝ իրավունքի արժեքային հատկանիշների վերաբերյալ տավորման գործընթացը նախանշում է իրավական կարգավորման հիմնական տեսական կառույցների և մոդելների ձևակերպումն ու մշակումը:

Իրավունքի նկատմամբ մոտեցումների բազմակարծությունը, դրա ընկալման բազմազանությունը լիովին համարժեք են հումանիտար գիտությունների ժամանակակից զարգացմանը և չեն հանդիսանում ճգնաժամի հատկանիշ կամ իրավագիտության առանձնահատկություն: Դրույթների նույն բազմազանությունն է նկատվում նաև հասարակության, քաղաքականության իմաստի ու հասկացության մասին հարցերում, իրավագիտության, սոցիոլոգիայի, մշակութաբանության ոլորտում, իշխանության մեջ: Իրավագիտության շրջանակներում մինչ օրս չեն նվաճվել հայացքների գոնե մոտավոր նմանություն գիտնականների շարքում այն կապակցությամբ, թե ինչպես պետք է հասկանալ իրավունքի արժեքային հատկանիշները:

Հենց վերը նշվածով է պայմանավորված թեմայի ընտրությունը և հետազոտության արդիականությունը:

Հետազոտության թեմայի գիտական մշակվածության վիճակը. ժամանակակից իրավագիտության մեջ իրավունքի հասկացության և, մասնավորապես՝ իրավունքի արժեքանության հիմնախնդիրներին վերաբերվող հրապարակումները կարելի է բաժանել երկու խմբի: Հրապարակումների մեծ քանակն ու իրավունքի փիլիսոփայությունը վերաբերվող գրեթե բոլոր հարցերը նվիրված են իրավունքի էության մասին հարցի պատասխանին: Իրավունքի ընդհանուր տեսության շրջանակներում այդ հիմնախնդրին է նվիրվում ատենախոսությունների և մենագրությունների հեղինակների ու շարժումները, քանի որ ավանդույթ է դարձել իրավունքի էությունը վերաբերվող սեփական դիրքորոշման արտահայտումը պետության և

իրավունքի տեսուչյան հանգուցային հիմնախնդիրների դիտարկման ժամանակ: Իրենց կողմից վերլուծվում են իրավունքի էության հարցերը ծագման, մեթոդաբանության, իրավունքի ճանաչման տեսուչյան, դրա նկատմամբ մոտեցումների, իրավունքի ընդհանուր տեսուչյան առարկայի հարցերը: Ընդ որում ժամանակակից իրավաբանական գրականության մեջ առանձնացվում են բևեռային տեսակետեր իրավունքի նկատմամբ նորմատիվային մոտեցումը խորապես հիմնավորված ու ներկայացված է Մ.Ի. Բայտինի կողմից, լայն հասկացությունը վերլուծված է Գ.Վ Մալցևի կողմից, հերմենևտիկական-ֆենոմենոլոգիական, հաղորդակցական, հասարակական-մշակութային, մշակութային-մարդաբանական մոտեցումները, որոնք ունեն ընդհանուր մեթոդաբանական կորիզ, հիմնավորված են՝ Յ.Մ. Ստեփանյանի, Ա.Ի. Օվչիննիկովի, Ա.Վ. Պոլյակովի, Վ.Ն. Սինյուկովի կողմից, ինտեգրատիվ իրավաընկալումն իր զարգացումը ստացավ Վ.Գ. Գրաֆսկու աշխատություններում, ազատական հայեցակարգը մշակվել է Վ.Ս. Ներսեսյանցի կողմից: Հեղինակներից շատերն առաջարկում են ինտեգրատիվ իրավաընկալման, բնական իրավունքի տեսուչյան, իրավունքի նկատմամբ տարբեր մոտեցումների սինթեզման սեփական մոդելները կամ էլ պաշտպանում են դասական իրավաբանական արգիտիվիզմի դիրքերը իրավունքի տեսուչյան ու փլիհսոփայության զանազան հիմնախնդիրների ուսումնասիրման համատեքստում, դրանց շարքում են Ս.Ս. Ալեքսեևի, Վ.Կ. Բաբանի, Վ.Մ. Բարանովի, Լ.Վ. Բուտկոյի, Ա.Բ. Վենգերովի, Վ.Ի. Գոյմանի, Վ.Պ. Կազիմիրչուկի, Վ.Ն. Կարտաչովի, Դ.Ա. Կերիմովի, Վ.Ն. Կուդրյավցեվի, Յու.Վ. Կուդրյավցևի, Է. Վ. Կուզնեցովի, Վ.Վ. Լազարևի, Վ.Վ. Լապանայի, Վ.Յա. Լյուբաշիցի, Ռ. Լուկիչի, Ն.Ի. Մատուզովի, Ա.Վ. Մալկոյի, Ա. Նաշիցի, Պ.Ե. Նեդբայլոյի, Վ.Ս. Ներսեսյանցի, Գ.Ս. Օստրոկովի, Ա.Ս. Պիգուկինի, Պ.Մ. Ռաբինովիչի, Ռ.Ա. Ռոմաշևի, Վ.Պ. Մալախովի, Ա.Յու. Մորդովցևի, Վ.Կ. Տոլսափկի, Ս.Վ. Պոլենինայի, Ա.Ռ. Ռատինովի, Յու.Ս. Ռեշեստովի, Ն. Ռուլանի, Ի. Սաբոյի, Վ.Ն. Սինյուկովի, Վ.Մ. Սիրիխի, Ա.Ֆ. Չերդանցևի և այլոց հետազոտությունները:

Աշխատանքների երկրորդ խումբն ուղղված է իրավունքի, դրա մեթոդաբանության, տեսական-իրավական կողմերի գործընթացի ուսումնասիրմանը, իրավաընկալման տարբեր մոդելների համեմատությանը, իրավագիտակցության սուբյեկտների, կառուցվածքի և տիպաբանության վերլուծությանը: Դրանց թվում հարկավոր է առանձնացնել Ա.Ի. Օվչիննիկովի

աշխատությունները, ով հետազոտել է իրավունքի ընկալումն իբրև իրավական մտածողության գործառնություն և գործողություններին մեկը էպիստեմոլոգիական և տեսական-ճանաչողական դիրքերից, Պ.Ա. Օլին և սուլումնասիրել է հիմնական մոտեցումների տիպաբանության չափանիշերը, իրավունքի ընկալման օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոնները, Վ.Ի. Պոպովինը ամբողջացրեց իրավաընկալման տեսական փորձը խորհրդային իրավաբանական գիտության մեջ, Ի.Լ. Չեստնովինը առանձնացրեց իրավաընկալման ժամանակակից տեսակների գաղափարական և աշխարհայացքային հիմքերը, Ս.Ա. Մարկովա-Մուրաշովան քննարկեց իրավական համակարգերի տիպաբանությունը իրավագիտակցման մշակութային տարբերությունների հիմնախնդրի հետմիասնությունում մեջ:

Որպես ատենախոսական աշխատանքի հայեցակարգային հիմքեր, անհրաժեշտ է նշել այն աշխատությունները, որոնք պարունակում են իրավունքի արժեքանության հիմնային մշակումները այնպիսի մտածողների և գիտնականների, ինչպիսիք են Թովմա Աբվիևացին, Յոզեֆ Գրոցիոսը, Ջոն Լոկը, Իմանուիլ Կանտը, Գևորգ Յեզեկը, Ռ. Պաունդը, Պ. Սորոկինը, Ռ. Յերիեգը, Ի. Սավինյին, Ե. Էռլիխը, Լ. Պետրաժիցկին, Ժ. Մարիտենը, Ն. Ալեքսենը, Լ. Տիխոմիրովը, Դ. Խոմյակովը, Ա. Խոմյակովը, Վ. Սուլովը, Ի. Իլյինը, Ե. Տրուբեցկոն, Ի. Վիրինսկին և այլք:

Ընդ որում, չնայած իրավունքի արժեքանության տարբեր մոտեցումների բազմաթիվ հետազոտությունների, իրավական գաղափարների պատմության տարբեր տեսակետների, իրավունքի արժեքանության տեսամեթոդաբանական վերլուծության հարցերը մնում են քիչ ուսումնասիրված: Հայրենական իրավագիտության մեջ իրավունքի էության և արժեքանության հիմնախնդիրներին այս կամ այն չափով անդրադարձել են Ն.Ա. Ապիյանը, Գ.Գ. Հարությունյանը, Ռ.Գ. Պետրոսյանը, Վ.Ռ. Նազարյանը, Գ.Բ. Դանիելյանը, Յ.Մ. Ստեփանյանը, Գ.Հ. Սաֆարյանը, Ա.Գ. Վաղարշյանը և այլք:

Հավուր պատշաճի գնահատելով վերոնշյալ գիտնականների ներդրումը քննարկվող հիմնախնդրի վերաբերյալ, այդուհանդերձ արձանագրում ենք, որ սույն ատենախոսական հետազոտությունը առաջիններից մեկն է, որն ամբողջությամբ նվիրված է իրավունքի արժեքանության հիմնախնդրի համակողմանի վերլուծությանը:

Ատենախոսական հետազոտության օբյեկտ է հանդիսանում ժամանակակից իրավունքի արժեքանությունը և իրավական արժեքները:

Յետագոտության առարկան է իրավունքի արժեքանույնության բովանդակությունը՝ գործնական նշանակության՝ իրավաստեղծ, իրավակիրառ և իրավապահպանման ոլորտներում:

Արենախոսական հետագոտության նպատակը կայանում է իրավունքի՝ իբրև սոցիալական արժեքային երևույթի իմաստավորման և իրավաընկալման հետկապված տեսաիրավական և մեթոդաբանական հիմնախնդիրների համալիր վերլուծությունը:

Դրված նպատակին հասնելու համար արենախոսության մեջ առաջադրվում և լուծվում են հետևյալ **խնդիրները**.

- ձևակերպել իրավունքի արժեքանույնության հասկացությունը,
- վերլուծել իրավունքի արժեքանույնության ուսմունքի պատմական զարգացումը,
- որոշել իրավունքի արժեքանույնության հետագոտման մեթոդաբանությունը, իրավունքի արժեքային բնույթն ու առանձնահատկությունները,
- վերլուծել իրավունքի՝ որպես սոցիալական արժեքի ընկալման առանձնահատկությունը ժամանակակից իրավագիտակցման և իրավաճանաչողության համտեքստում,
- բացահայտել իրավունքի արժեքանույնության ժամանակակից մոտեցումները, դրա տարբեր տեսակների սինթեզման հնարավորությունները,
- բնութագրել իրավունքի հիմնական արժեքանական հատկանիշները:

Արենախոսական հետագոտության գիտական նորույթն ամենից առաջ, կայանում է նրանում, որ հայրենական իրավագիտության մեջ համակարգված ու բազմակողմանի վերլուծության արդյունքների հիման վրա, բացահայտվել է իրավական արժեքանույնության և իրավական արժեքների եզրույթների հասկացական-առարկայական բովանդակությունը, էությունը և առանձնահատկությունները: Աշխատանքում տարանջատվել է իրավունքի համընդհանուր և անմիջական (հիմնական) արժեքային հատկանիշները, ներկայացվել է դրանց տեսական և գործնական նշանակությունը՝ իրավակարգավորումների ոլորտում:

Աշխատանքում նաև հիմնավորվում է հեղինակային մոտեցումը, ըստ որի իրավունքի արժեքը և իրավական արժեքները կազմում են տվյալ սոցիոլոմի սոցիալ-իրավական համակարգի միջուկը, արտահայտում են պետաիրավական ռեժիմի տիպը և իրավական մշակույթի զարգացվածության մակարդակը:

Գիտական նորույթի տարրեր են պարունակում նաև պաշտպանությանը ներկայացվող դրույթներում:

Պաշտպանությանը ներկայացվող հիմնական դրույթներն են՝

1. Սոցիալական արժեքների առանձնահատկությունը նրանում է, որ հանդիսանալով սոցիալական որևէ գոյի (երևույթի) օրգանական-օբյեկտիվ հատկանիշներ, այդուհանդերձ կրում են նաև սուբյեկտիվ հայեցակարգային բնութագրիչ-գնահատականներ: Եթե օբյեկտիվ հատկանիշները որակական բնույթի են, ապա սուբյեկտիվ գնահատականները կարող են վերաբերվել ինչպես օբյեկտիվ հատկանիշների էությանը (որակական բնույթին), այնպես էլ արտաքին կողմերին:

2. Իրավունքի արժեքները՝ որպես սոցիալական արժեհամակարգի անկապտելի մաս, օժտված են ինչպես ներքին որակական (օրգանական) հատկանիշներով՝ արդարության, ազատության, հավասարության, մարդասիրության, լեզվի տիրության, հարկադրականության և այլն, այնպես էլ արտաքին բնութագրական հատկանիշներով՝ ձևական որոշակիության, հրապարակայնության, պատշաճ ընթացակարգի պահպանության, մատչելիության և այլն:

3. Իրավունքի արժեքը բնութագրում է հենց իրեն՝ իրավունքի էության ու բովանդակության համակարգը, որպես սոցիալական բարիք, ազատության չափանիշ, համապարփակ սոցիալական-նորմատիվ կարգավորիչ, հասարակության բնականոն գործառնության գործիքակազմ և այլն:

Եթե իրավունքի արժեքները հենց իրավունքին բնորոշ որոշիչ, առաջնային, էլակետային բնութագրական հատկանիշներ են, ապա իրավական արժեքները՝ իրավունքից ածանցյալ իրավական երևույթների արժեհամակարգն են կազմում, այսինքն՝ իրավական արժեքները կոնկրետ սոցիալ-իրավական երևույթներ են, իրավական միջոցներն ու կառուցակարգերն են: Օրինակ՝ անձի անվտանգությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները, իրավունքների երաշխավորվածությունը, պետական իշխանության ժողովրդավարական կառուցակարգը (իշխանությունների բաժանումը, իշխանության սահմանափակումը իրավունքով և այլն), իրավական սկզբունքները և այլն:

4. Իրավունքն իր արժեքական չափման մեջ ոչ թե բարոյական արժեքների կրող է, ինչը բնութագրական է բնական իրավունքի տեսությանը, այլ հենց իրավական արժեքների խիստ որոշակի ձև, արժեքային բոլորմյունս (բարոյական, ավանդական, կրոնական) ձևերից տարբերվող, որպես իրավական

պարտադրականության առանձնահատուկ ձև է: Յետևաբար, իրավունքի արժեքը դրա իրավական նշանակության ու իմաստի մեջ է:

5. Աշխատանքում տարբերակվում է օբյեկտիվ ու սուբյեկտիվ իրավական արժեքները, սակայն ոչ թե իբրև երկու ինքնուրույն արժեքների տեսակ, այլ իբրև միևնույն արժեքավոր երևույթների ընկալման տարբեր եղանակներ: Իրավական արժեքը սուբյեկտիվ է այն չափով, որով այն ունի ներքին ձգողականություն, որն այն ունի կոնկրետ անձի կամ սոցիալական խմբի համար, իսկ օբյեկտիվ՝ այն չափով, որով այն հանդիսանում է արտաքին գործոն, «պարտադրվում» է սոցիալական շրջապատի կողմից:

Յետևաբար, իրավական համակարգի ներսում կամ դրա հետ սերտորեն կապված գոյություն ունեցող գործողությունների ու որոշումների ամբողջությունը հանդես է գալիս իբրև իրավունքի սոցիալ-մշակութային արժեքի ընդհանրական արտացոլում: Սակայն իրավական արժեքների համակարգում առկալ իարժեքներդաշնակությունն ու անհակասականությունն ավելի շուտ իդեալական, քան իրական վիճակ է: Ժամանակակից հասարակության մեջ գոյություն ունի արժեքների բազմակիություն, որոնց միջև հաճախակի առաջանում են բախումներ, քանի որ տարբեր կենսական իրադրություններում հարկ է լինում զոհաբերել դրանց միմասը:

6. Գործնական առումով իրավակարգավորումների արդյունավետությունը հիմնականում պայմանավորված է իրավական արժեքների վերաբերյալ հասարակական համաձայնությունամբ: Յակառակ դեպքում իրավակիրառ պրակտիկայում հնարավոր չէ տարբեր արժեհամակարգ կրող սուբյեկտների համաձայնեցված գործունեությունը՝ իրավունքի ընդհանուր արժեքների վերաբերյալ համաձայնության բացակայության պայմաններում: Սա նաև իրավունքի սոցիալական լեգիտիմության կարևոր բաղադրիչներից է՝ իրավաստեղծ գործունեության պատշաճ ընթացակարգերի պահպանմանը գուզընթաց: Յետևաբար, իրավունքի արժեքային ողջ համակարգը (այդ թվում իրավական սոցիալական լեգիտիմության պահպանումը) երաշխիք է իրավունքի բոլոր սուբյեկտների կողմից իրավական նորմերի պահանջների պատշաճ պահպանման և կատարման համար:

7. Ժամանակակից հայ հասարակության իրավագիտակցության մեջ իրավունքի արժեքանական ընկալումը, որպես կանոն, առանձնանում է երկակի դրսևորմամբ: Մի կողմից՝ տարբեր

իրավական և գիտական աղբյուրներում ընդունվում է իրավական արժեքն ու նշանակությունը հասարակության բնականոն գործառնություն համար, մյուս կողմից՝ իրավակարգավորումների ուղորտում և իրավակիրառարակտիկայում դեռևս շարունակվում են իրավունքի և նրա արժեհամակարգի վերաբերյալ նեհիլիստական ու ոչ պատշաճ դրսևորումները (պատշաճ ընթացակարգի, ողջամիտ ժամկետների, օրինականության ռեժիմի խախտումները):

Յետևաբար իրավունքի արժեքային հատկանիշների նշանակությունը մթնոնումը և իմաստավորումը իրավակարգավորումների ուղորտում ու ողջ հասարակության կողմից՝ կարևոր նախապայմաններից է մեզանում իրավաօրինականության ռեժիմի, և իրավակարգի պահպանման և մարդու իրավունքների երաշխավորված պաշտպանության ապահովման համար:

8. Իրավունքի արժեհամակարգում աշխատանքում առանձնացվում են հետևյալ առաջնային, ելակետային, արժեքային հատկանիշները. նորմատիվությունը, որոշակիությունը, համապարտադրականությունը, և Ե գիտիմությունը:

8.1 Իրավունքի օրգանական-առաջնային հատկանիշներից է նրա **Նորմատիվությունը**: Նորմատիվությունը նշանակում է, որ իրավունքը իրենից ներկայացնում է, նախ և առաջ, սոցիալական նորմերի վարքի կանոնների համագումար, որոնք կարգավորում են հասարակական հարաբերությունները: Նորմատիվությունը դրսևորվում է հարդորդականության մեջ այդ ինտեգրացիաների ընթացքում արտադրող համաձայնության միավորված մարդկանց փախգործակցություն: Նորմատիվությունը նշանակում է նաև, որ իրավունքը կարգավորում է ոչ առանձին, սակայն շարունակվող և կրկնվող կենսական իրավիճակներ, և դրական գնահատված գործողություններ և իրադրություններ: Իրավունքի նորմատիվությունը դրսևորվում է նրա գործունակությամբ կամ կենսագործունեությամբ: Յետևաբար իրավունքի արդյունավետությունը պայմանավորված է նրա շարունակական և արդյունավետ գործնականության մեջ:

8.2 Իրավունքի հիմնային հատկանիշներից է նրա **որոշակիությունը**, որը ենթադրում է իրավունքի նորմի բովանդակային իմաստի հստակություն և իրավական հետևանքների կանխատեսելիություն, այսինքն՝ իրավական

որոշ ակտիվություններն արտահայտում է
իրավակարգավորումների տրամաբանությունը, այս
առումով՝ իրավական որոշակիությունը նաև
իրավաբանական-տրամաբանական համակարգված ձև է:

8.3 Իրավունքի **համապարտադրությունը**, որպես իրավունքի
առաջնային արժեքային հատկանիշ, կարելի է ներկայացնել
որպես նրա առավել սոցիալական կարևորություն և
նշանակություն՝ սոցիոլոմի ամբողջությունն ապահովման
տեսակետից:

Իրավունքի համապարտադրության արժեքային
հատկանիշի չափանիշներից է կայունությունը և անխափան
գործադրումը, ինչպես նաև հասարակության և նրա
յուրաքանչյուր անդամի կողմից իրավական նորմերի
պահանջների անվերապահ պահպանումը և կատարումը:
Յետևաբար համապարտադրականության արժեքային
հատկանիշը առավել գործառնության նշանակություն
ունի:

8.4 Իրավունքի նորմատիվության և համապարտադրության
արժեքային հատկանիշների պահպանման գործում էական
նշանակություն ունի նրա **լեգիտիմության** հարցը, որը
դրսևորվում է երկու ասպեկտով՝ իրավական և սոցիալական:

Իրավական ասպեկտով իրավունքի **լեգիտիմությունը**
արտահայտվում է իրավաստեղծ գործունեության ոլորտում
պառաճ ընթացակարգի պահպանմամբ, ինչպես նաև նորմատիվ-
իրավական ակտերի բովանդակությունում իրավական արժեքների
խելամիտ հաշվառմամբ:

Սոցիալական ասպեկտով իրավունքի **լեգիտիմությունը**
դրսևորվում է հասարակության կողմից իրավունքի
հեղինակության անվերապահ ընդունումը որպես համապարտադր
վարքագծի կանոնի (մոդելի):

9. Իրավունքի համապարփակ, տրանսցենդենտալ արժեքային
հատկանիշ է նրա գլխավոր գործառնություն՝ սոցիոլոմի
ամբողջականության և բնականոն գործառնության
վերարտադրության ապահովումը: Այս հատկանիշը
տրանսցենդենտալ է, քանի որ դուրս է գալիս նեղ իրավական
շրջանակներից և ընդգրկում է ողջ հասարակությունը և
ապահովում է հասարակության բազիսային (հիմքային) և
վերնաշեմքային կառույցների բնականոն գործառնությունը և
առաջընթաց գարգացումը:

Յետագոտության տեսական բազան. Սույն ատենախոսական
աշխատանքի համար որպես տեսական բազա ծառայել են

հայրենական և արտասահմանյան գիտնականների՝ Ն.Ա. Ասիյանի, Գ.Բ. Դանիելյանի, Գ.Գ. Յարուբյուկյանի, Վ.Վ. Ստեփանյանի, Յ.Ս. Ստեփանյանի, Գ.Յ. Սաֆարյանի, Ա.Գ. Վաղարշյանի, Ն.Ն. Ալեքսևի, Ս.Ս. Ալեքսևի, Վ.Կ. Բաբանի, Վ.Մ. Բարանովի, Լ.Վ. Բուտկոյի, Ա.Բ. Վենգերովի, Վ.Ն. Կարտաշովի, Դ.Ա. Կերիմովի, Վ.Վ. Լազարևի, Ա.Վ. Մալկոյի, Վ.Ս. Ներսեսյանցի, Ա.Ս. Պիգուլկինի, Վ.Պ. Մալախովի, Վ.Մ. Սիրիխի, Ջ. Բերմանի, Ռ. Իերինգի, Ի. Սավինյի, Ժ. Մարիտենի, Գ. Ռադբրուխի, Յ. Յարտի, Լ. Տուլերի և այլոց աշխատությունները:

Յեղիևակն օգտագործել է նաև փիլիսոփայական և պատմագիտական աշխատություններ, որոնք այս կամ այն կերպ շոշափել են արժեքանություն հետկապաճ հիմնախնդիրները:

Յետազոտության մեթոդաբանական հիմունքները: Սույն ատենախոսական աշխատանքի ուսումնասիրության ընդհանուր մեթոդներն են՝ համընդհանուր դիալեկտիկայի օրենքները և գիտական ճանաչողության կատեգորիաները, ինչպես նաև հատուկ պատմահամեմատական, իրավահամեմատական, համակարգային վերլուծության և իրավաբանական վերլուծության մեթոդները:

Ատենախոսական հետազոտության գիտատեսական և գործնական նշանակությունը. Ատենախոսության մեջ ձեռնարկված իրավունքի արժեքանական ընկալման տեսական-տեսամեթոդաբանական վերլուծությունը թույլ է տալիս վերանայել ժամանակակից իրավական ուսմունքի մասին միակողմանի պատկերացումները, գիտակցել իրավաճանաչման դերը ազգային պետության իրավական քաղաքականության մեջ, մշակել իրավական դաստիարակության և մասնագիտական իրավական մշակույթի բարձրացմանը վերաբերվող միջոցառումները, կատարելագործել ողջ իրավական համակարգերը իրավաբանական կրթության: Ատենախոսության նյութերը կարող են օգտագործել պետության և իրավունքի տեսության, քաղաքական ու իրավական ուսմունքների պատմության, այլ ճյուղային իրավաբանական գիտություններին ուսումնառության ժամանակ:

Ատենախոսական հետազոտության արդյունքների փորձարկումը. Սույն ատենախոսական աշխատանքն իրականացվել է ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի պետաիրավական հետազոտությունների բաժնում, որտեղ տեղի է ունեցել աշխատանքի քննարկումը և գրախոսությունը:

Աշխատանքի հիմնական դրույթներն իրենց արտացոլումն են գտել հեղիևակի միջարք գիտական հրատարակումներում:

Առե նախուսական աշխատանքի կառուցվածքը. Սույն աշխատանքը բաղկացած է ներածական մասից, երեք գլխից, որոնք ներառում են ինը ենթագլուխ, ամփոփումից և օգտագործված գրականության ցանկից:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածություն մեջ հիմնավորվում է հետազոտության թեմայի արդիականությունը, ներկայացվում է թեմայի հետազոտության վիճակը, նրա տեսական, նորմատիվ և փորձառնական հիմքերը, մեթոդաբանությունը, հետազոտության օբյեկտը և առարկան, նպատակը և խնդիրները, գիտական նորոյթը, պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, ինչպես նաև առե նախուսական աշխատանքի տեսական և գործնական նշանակությունը:

Աշխատանքի առաջին գլուխը` «Իրավական արժեքանություն. Էությունը եվ հասկացությունը» վերառությունամբ, բաղկացած է երկու ենթագլխից:

Առաջին գլխի առաջին ենթագլխում` «Իրավական արժեքանությունը համացոցիական արժեքների համակարգում» վերնագրով, հեղինակը համակողմանի ներկայացնում է իրավական արժեքների տեղն ու դերը համացոցիական արժեհամակարգում:

Իրավական արժեքանությունը` որպես հետազոտության առարկա, գիտության մեջ շրջանառվեց XIX դարի առաջին կեսերին:

Սովորական գիտակցական մակարդակում արժեքը այն ամենն է, որ գնահատվում է հասարակության և նրա անդամների կողմից: Այս առումով, արժեքները կարող են լինել բնական և սոցիալական երևույթները, իրը և գործողությունները, նույնիսկ մարդկանց հայացքները և համոզմունքները: Հաճախ, «արժեք» եզրույթը նմանեցնում են «նշանակություն» եզրույթի հետ:

Իրավական արժեքները որպես իրավաբանորեն ձևավորված ու ամրագրված համացոցիական արժեհամակարգի անբաժան բաղադրիչ, ներկայանում են որպես հասարակական կյանքի կարևոր և անհրաժեշտ պահանջմունքներ և հնարավորություններ, որոնք իրենց օբյեկտիվ հատկանիշների շնորհիվ հանդիսանում են հասարակության և նրա յուրաքանչյուր անդամի համար սոցիալ-իրավական նշանակալի բարիք:

Աշխատանքի առաջին գլխի երկրորդ ենթագլխում` «Իրավունքի արժեքը և իրավական արժեքները. փոխարարականության հիմնախնդիրներ» վերնագրով, հեղինակը ներկայացնում է «իրավունքի արժեք» և «իրավական արժեքները» հարակից հասկացությունների ընդհանրությունները և տարբերությունները:

«Իրավունքի արժեքը» և «իրավական արժեքները» եզրույթները թեև խիստ հարակից հասկացություններ են, սակայն տարբեր իմաստային բովանդակությունամբ են օժտված:

Իրավունքի արժեքը բնութագրում է հենց իրեն՝ իրավունքի եռնության ու բովանդակության արժեքային համակարգը, որպես սոցիալական բարիք, ազատության չափանիշ, համապարփակ սոցիալական-նորմատիվ կարգավորիչ, հասարակության բնականոն գործառնության գործիքակազմն այլևս:

Եթե իրավունքի արժեքները հենց իրավունքին բնորոշ որոշիչ, առաջնային բնութագրական հատկանիշներ են, ապա իրավական արժեքները՝ իրավունքից ածանցյալ իրավական երևույթների արժեհամակարգն են կազմում, այսինքն՝ իրավական արժեքները կոնկրետ սոցիալ-իրավական երևույթներ են, իրավական միջոցներն ու կառուցակարգերն են: Օրինակ՝ անձի անվտանգությունը, բնական իրավունքները, իրավունքների երաշխավորվածությունը, պետական իշխանության ժողովրդավարական կառուցակարգը (իշխանությունների բաժանումը, իշխանության սահմանափակումը իրավունքովն այլևս), իրավական սկզբունքները և այլն:

Աշխատանքի երկրորդ գլուխը՝ «Իրավունքի արժեքային մոտեցումները իրավաբաղադրական ուսմունքների պատմական զարգացման համատեքստում» վերտառնությամբ, բաղկացած է երկու ենթագլխից:

Երկրորդ գլխի առաջին ենթագլխում՝ «Իրավունքի արժեքային պատկերացումները հին ու միջնադարյան իրավաբաղադրական ուսմունքներում» վերնագրով, հեղինակը հանգամանորեն քննարկում է իրավունքի վերաբերյալ արժեքային մոտեցումները հին և միջնադարյան մտածողների իրավաբաղադրական ուսմունքներում, մասնավորապես՝ օրենքների, որպես սոցիալական նորմատիվ կարգավորիչի դերն ու նշանակությունը իրավակարգավորումների ոլորտում:

Իրավունքի՝ իբրև իրական ու ինքնուրույն սոցիալական արժեքի գիտակցումը՝ անտիկ դարաշրջանի հույն փիլիսոփաների և հռոմեացի իրավաբանների, միջնադարյան մտածողների իրավական հայեցակարգերում: Իրավունքի, որպես հասարակության կայունության ապահովման և բնականոն զարգացման կարևոր գործոնի դերակատարման ըմբռնումը աստիճանաբար արմատավորվում է Արևմտյան Եվրոպայի ոչ միայն իրավաբաղադրական ուսմունքներում, այլև հասարակական լայն շրջանի իրավագիտակցության մեջ, որն իր գագաթնակետին հասավ բուրժուադեմոկրատական հեղափոխությունների ժամանակաշրջանում:

Երկրորդ գլխի առաջին ենթագլխում՝ «Նոր և Նորագույն ժամանակաշրջանում իրավունքի արժեքական մոտեցումները» վերնագրով, հանգամանորեն վերլուծության է ենթարկվում Նոր և Նորագույն ժամանակաշրջանի իրավաբաղադրական ուսմունքներում իրավունքի արժեքանության հետկապված հարցերը:

Նշված ժամանակաշրջանի իրավաբաղադրական ուսմունքների հանգամանալից վերլուծության արդյունքների հիման վրա,

հեղինակը առանձնացնում է իրավունքի հետևյալ արժեքային հատկանիշները. արդարությունը, կարգուկանոնը, օրինականությունը, ազատությունը, սեփականությունը, օգտակարությունը, ազգային ոգին, ազգի ինքնապաշտպանությունը, երջանկությունը, համերաշխությունը, դասակարգային կամքը, հասարակական շահը, մարդու բնական և անօտարելի իրավունքները, լեզվի տիմ իշխանությունը, պետության իրավական կազմակերպությունը և այլն:

Աշխատանքի երրորդ գլուխը՝ «Իրավունքի համընդհանուր արժեքային հատկանիշները» վերտառությամբ, բաղկացած է հետևյալ ենթագլուխներից՝ 1. «Բարիքը և օգուտը որպես իրավունքի համընդհանուր արժեքային հատկանիշներ», 2. «Իրավունքը և ազատությունը», 3. «Իրավունքը և արդարությունը», 4. «Իրավունքը և հավասարությունը», 5. «Իրավունքի արժեքային հատկանիշները «հետդասական» մետեցման համատեքստում» վերնագրով, հեղինակը հանգում է այն եզրակացության, որ բարիքը, օգուտը, ազատությունը, արդարությունը և հավասարությունը համարվում են իրավունքի էության և բովանդակության հիմնային, սկզբնական և համընդհանուր արժեքային հատկանիշներ, առանց որի իրավունքը կդառնամ երկ բռնի ուժի, որը բնորոշ է տոտալիտար համակարգերին և ոչ ինչ ընդհանուր չունի իրավաբանական իմաստով իրավունքի և իրավական օրենքի հետ:

Կատարված հետազոտության արդյունքների հիման վրա հեղինակը հանգել է հետևյալ եզրակացություններին.

1. Իրականում, իրավունքը որպես սոցիալական բարդ և բազմերանգ երևույթ, որպես հասարակության նորմատիվ կարգավորիչ, ներկայացված է և՛ օրենսդրի նորմերում, և՛ իրավահարաբերությունների ողջ բազմազանության մեջ:

Իրավունքը միաժամանակ սոցիալական արժեքային համակարգի առանցքային երևույթ է և մարդու կամքի արտահայտում, նյութական երևույթ է և բարոյական ու հասարակական արժեքների ամբողջություն, իդեալ է և իրականություն, պատմական երևույթ է և նորմատիվ կարգ, ներքին կամային ակտերի և արտաքինին ենթարկվելու ակտերի, ազատության ակտերի ու հարկադրանքի ակտերի համալիր:

2. Իրավունքի անմիջական և անխափան գործադրությունը պետք է անսասան ձևով հաստատվի ինչպես պետական, այնպես էլ հասարակական ու մասնավոր կյանքում: Դրան նպաստել կարելի է միայն իրավական նորմերի անխափան իրացման դեպքում: Դրանց անշեղորեն կատարելը հնարավոր է միայն, երբ իրավական նորմերի բովանդակությունն առավել ազույնս համապատասխանում է իրավունքի արժեքների իրական պահանջներին: Այդ առումով իրատապ է գիտություն ու շարժումների կենտրոնացումը սոցիալական պահանջների

ուսումնասիրմանը ձևավորելու այնպիսի օրենքներ, որոնք համապատասխան մարմինների կողմից ընդունվելուց հետո ոչ թե պարզապես գոյություն կունենան, այլ իրացվեն հասարակության բազմազան հարաբերություններում իրենց սոցիալական, բարոյական, իրավական և գիտիմության և արժեքային հատկանիշների ուժով:

3. Իրավունքի արժեքանության ուսմունքում հեղինակը տարբերակում է իրավունքի համընդհանուր և իրավունքի անմիջական (հիմնային) արժեքային հատկանիշները: Ըստ այդմ էլ՝ իրավունքի համընդհանուր արժեքային հատկանիշներն են՝ ազատությունը, արդարությունը, հավասարությունը: Իրավունքի անմիջական (հիմնային) արժեքային հատկանիշներն են՝ նորմատիվությունը, և Լեգիտիմությանը (իրավական և սոցիալական), համապարտադրականությունը, ձևական որոշակիությունը:

4. Ազատությունը սովորաբար ներառվում է իրավունքի հիմնադիր արժեքների թվի մեջ ու հաճախակի առաջին տեղ է դրվում իրենց համակարգում: Սակայն ազատություն կոչվող հնարավորությունը կրում է ոչ թե բացարձակ, այլ հարաբերական բնույթ, քանի որ դրա օբյեկտ է հանդիսանում կենսական ընտրությունը, որն ի սկզբանե սահմանափակված է ինչպես առկա այլ ընտրանքներով, այնպես էլ բազմապիսի արտաքին ու ներքին պայմաններում, որոնք ուղեկցում են դրա կատարումը: Ըստ էության, հենց ազատության շրջանակների խախտումն է հիմք հանդիսանում դրա «զրկման» համար /ի հարկե, ոչ լիարժեք, այլ մասնակի/: Քանի որ ազատության օբյեկտը դրա իրավական արժեքում հանդիսանում է, ըստ էության, միայն մարդու արտաքին ակտիվությունը, ապա այն կարելի է սահմանել իբրև ազատ տեղաշարժման հնարավորություն: Վերջապես, իրավաբանական ազատությունը տարբերվում է ազատության այլ տեսակներից իր ներկայացման ձևով, այն երաշխավորված է սուբյեկտին թույլատրելի վարքագծի սահմանների հրապարակային, պաշտոնական սահմանման միջոցով:

5. Ազատությունն իրավական տեսակետից կարող է դիտարկել իբրև պաշտոնապես սուբյեկտիվ ներկայաված շարժման հարաբերական հնարավորություն, կամ իբրև անխոչընդոտ կենսակերպի դաշտ:

Ազատությունը գոյաբանական իմաստով՝ անհատին կամ կոլեկտիվին փաստացի հասանելի սոցիալական հնարավորությունների ծավալն է՝ մշակույթի որոշակի մոդելի սահմաններում:

Իրավական վարքագծի ոլորտում առավել ապես տարածված է, այդպես կոչված, թելեոլոգիական դետերմինացիան, որը ոչ միայն չի մերժում կամքի ազատությունը, այլև անմիջականորեն հիմնվում է դրա վրա: Թելեոլոգիական դետերմինացիա նշանակում է, որ սուբյեկտիվ գործունեությունը պայմանավորվում է ոչ միայն արտաքին հանգամանքների համընկմամբ, այլև կոնկրետ նպատակով, որը նա իր առջև է դնում հաշվի առնելով այս պայմանները. նա որոշակի էֆեկտ է դնում իբրև նպատակ, այսինքն դրա հետ է միավորում որոշակի արժեք: Ընդ որում իրավական սահմանումներն իրենցից ներկայացնում են այն գործոններից մեկը, որոնց ազդեցության ներքո մարդիկ ձևավորում են իրավական արժեքների /բարիքների/ իրենց համակարգը և ընտրում այդ բարիքներին հասնելու եղանակը:

6. Ազատությունն արսիոլոգիական իմաստով վարքագծի այն հնարավորությունն է, որը ցանկալի է սուբյեկտի համար և իրենից ներկայացնում է իր բանական նպատակադրման կամ հուզական ձգողականության առարկա:

Իրավունքի ոլորտում ազատության արժեքը կարելի է ցուցադրել երկու ձևով: Մի կողմից, ազատությունն օբյեկտիվորեն անհրաժեշտ է մարդուն իբրև իր գոյատևման պայման: Այլ կերպ ասած, շարժման ցանկացած խոչընդոտները արտենցիալ վտանգ են ներկայացվում կյանքի համար անգամ կենսաբանական իմաստով:

7. Ազատությունը բազմակողմանի ձևական-իրավաբանական ճանաչում է ստանում իբրև արժեք /բարիք/: Յետագայում ազատությունն ինքն է նկարագրվում իբրև անձնական սահմանադրական իրավունքներից մեկի օբյեկտը /«ազատության ու անձնական անձեռնմխելիության իրավունք»/ և վերջապես կոնկրետացվում է բազմաթիվ հատուկ «ազատությունների» տեսքով /խոսքի ազատություն, մտքի ազատություն, խղճի, տեղաշարժի ազատություն և այլն/:

Ազատության արժեքը կայանում է նրանում, որ այն հանդիսանում է մարդու ինքնիրացման պարտադիր պայմանը, թույլ տալով իրեն սեփական հայեցողությամբ սահմանել սեփական գործունեության նպատակներն ու միջոցները: Ազատությունը դիտարկվում է իբրև ճշմարիտ բարիք, քանի որ հենց ազատության առկայությունից կամ բացակայությունից է կախված այն, թե արդյոք մարդը կկարողանա ինքնուրույն գտնել սեփական նյութական ու հոգևոր պահանջների բավարարման ճանապարհները: Որքան շատ ազատ ընտրություն

հնարավորություններ ունեն իրավական կյանքի սուբյեկտները, այնքան ավելի ինտենսիվորեն է ընթանում ինքնակազմակերպումը, և ընդհանրապես:

8. Իրավունքի համընդհանուր արժեքային հատկանիշներից է արդարությունը: Սովորաբար արդարության տակ հասկանում են արարքի ու դրան արձագանքի միջև որոշակի համապատասխանություն, օրինակ՝ արդար օրենք՝ այն, որը համապատասխանում է հասարակության պահանջներին ու ակնկալիքներին, աշխատանքի արդար վարձատրություն՝ այն, որը համարժեք է կատարված աշխատանքի ծավալին ու որակին: Յեղայն Իմաստով է արդարությունը ստանում ձևական-իրավաբանական ամրագրում օրենսդրության սկզբունքի մակարդակում:

Յետևաբար, իրավաբանական տեսակետից արդարության հասկացությունը նշանակում է ոչ այլ ինչ, քան համաչափություն, համամասնություն կամ, այլ կերպ ասած, համարժեքություն:

9. Իրավունքի համընդհանուր արժեքային հատկանիշներից է նաև իրավաբանական (ձևական) հավասարությունը:

Հավասարությունը, ինչպես և արդարությունը, հիմնված է համարժեքության վրա. հավասար կարող են համարվել միայն այնպիսի տարրերը, որոնք կարելի է տեղերով փոխել՝ առանց համակարգի համարվեստի: Ուրեմն, այն առավել ասպես կիրառելի է սոցիալական այն միջավայրում, որտեղ հարաբերություններին մասնակիցները կատարում են միանման գործառույթներ, ինչի հետևանքով իրենց միջև առաջանում է «մեխանիկական համերաշխությունը» այդպիսիք են, օրինակ, զինվորները կարգի մեջ կամ վաճառականները շուկայում: Սակայն այդպիսի հավասարությունը միշտ ունի հստակ սահման, որի հետևում սկսվում է կամ թշնամությունը /«յուրայինների» ու թշնամիների միջև սահմանը/, կամ «սահմանափակ համերաշխությունը», որը հիմնված է ոչ թե նմանության, այլ տարբերության վրա /հրամանատարի ու ենթակայի միջև տարբերությունը, սեղան, որը տարբերում է վաճառողին գնորդից/:

Առենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլվել են հեղինակի հետևյալ հրապարակումներում.

1. Իրավունքը և արդարությունը //«Արդարադատություն», Երևան, 2015, Սեպտեմբեր, N 3(30), էջ 26-29:
2. Բարիքը և օգուտը՝ որպես իրավունքի համընդհանուր արժեքային հատկանիշներ //«Արդարադատություն», Երևան,

2015, Դեկտեմբեր, N 4(31), էջ 2-7:

3. Իրավունքի սոցիալ-մշակութային արժեքի հասկացությունը //«Արդարադատություն», Երևան, 2016, Մարտ, N 1 (32), էջ 23-28:
4. Իրավունքը և ազատությունը//«Կանթեղ» գիտական հոդվածներ, N 1 (66), Երևան 2016, էջ 184-189:

ШУКУРЯН АРМЕН ВАЧАГАНОВИЧ
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ
АКСИОЛОГИИ ПРАВА

РЕЗЮМЕ

Диссертация посвящена комплексному, обстоятельному изучению и анализу проблем, связанных с аксиологией права. В этой связи, по мнению автора, актуальность исследования аксиологической проблемы права, прежде всего, обусловлена осознанием главного нормативного регулятора.

В этом смысле аксиология - это учение о ценностных свойствах права (позитивного права) и его социальном значении. Следовательно, эффективная деятельность правовой системы любого общества в основном обусловлена ценностными свойствами права, поскольку права - это стержень всей правовой системы, вокруг которого формируется и действует вся правовая система. В этом плане, в настоящей работе право рассмотрено с функциональной точки зрения и представляет собой область коллективного творчества людей, руководствующихся собственными ценностями.

Объектом диссертационного исследования являются правовые ценности и аксиология современного права. В свою очередь, предметом диссертационного исследования является содержание аксиологии права в правотворческой, правоприменительной и правозащитной сферах.

Цель диссертационного исследования - комплексное исследование теоретико-правовых и методологических проблем права, связанных с восприятием права как социально-ценностного явления.

Научная новизна диссертационного исследования, прежде всего, заключается в том, что на основе целостного, всестороннего исследования и анализа отечественного правоведения и законодательства, раскрыты сущность, особенности и предметное содержание понятий «правовая аксиология» и «правовые ценности». В диссертации обстоятельно проанализированы характерные признаки универсальных и специальных юридических ценностей, их теоретическое и практическое значение в сфере правового регулирования.

В диссертации обосновывается авторский подход, согласно которому ценность права и правовые ценности составляют стержень социально-правовой системы данного социума, отражают тип государственно-правового режима и уровень развития правовой культуры.

Элементы научной новизны содержатся и в представленных на

защиту положений. В этом плане, по мнению автора, ценности права как неотъемлемой части социальной ценностной системы, наделены как внутренними, качественными (органическими) свойствами - справедливостью, свободой, равенством, гуманизмом, легитимностью, принудительностью и др., так и внешними характерными свойствами - формальной определенностью, публичностью, соблюдением надлежащей процедуры, доступностью и др. Следовательно, ценность права характеризует саму систему сущности и содержание права, как социального блага, критерия свободы, всестороннего социально-нормативного регулятора, инструментария нормального функционирования общества.

Если ценности права - это характерные для самого права определяющие, первоочередные, исходные характерные признаки, то правовые ценности составляют систему ценностей, производных от правовых явлений, т. е. правовые ценности - это конкретные социально-правовые явления, правовые средства и механизмы. Например, безопасность, основные права и свободы личности, гарантированность прав, демократическая структура государственной власти (разделение властей, ограничение власти правом и т.п.), правовые принципы и т.д.

Право в своем аксиологическом измерении - это не носитель моральных ценностей, что характерно для теории естественного права, а строго определенная форма самих правовых ценностей, отличающаяся от всех остальных (моральных, традиционных, религиозных) ценностных форм, как особая форма правового принуждения. Следовательно, ценность права в его правовом значении и смысле.

Результаты диссертационного исследования имеют важное теоретическое и практическое значение, и могут быть использованы в законотворческой деятельности и правоприменительной практике, а также в научной деятельности, в том числе в преподавании предметов «Теория государства и права», «История политических и правовых учений».

SHUQURYAN ARMEN VACHAGAN
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF
AXIOLOGY OF LAW
SUMMARY

The dissertation is devoted to the fundamental, complex, research and analysis of the problems of axiology of law. In this respect, the author considers that the relevance of the scientific research of the axiological problems of law

is due to realization of the main regulatory control.

In this respect, axiology of law is a doctrine about valuable properties of law (of positive law) and its social significance. Therefore, the effective operation of the legal system of any society is mainly due to valuable properties of law, because the law is the core of the entire legal system, around which the whole legal system is formed and functions. Therein, the law in this research was considered in functional aspect, as the embodiment of people's collective creativity field, who are guided by their own values.

It should be noted, that legal values and axiology of modern law. are the objects of the given research. Furthermore, the subject of the research is the content of the axiology of law in law-making, law enforcement and human rights spheres.

The purpose of the research is a comprehensive study of theoretical, legal and methodological problems of law associated with the perception of law as a socially-valuable phenomena.

The scientific novelty of the research, first of all, is that a holistic, comprehensive study and analysis of national legislation and jurisprudence, Moreover, the nature, characteristics and the substantive content of the concepts of "axiology of law" and "legal value" were disclosed in the research.

The characteristic features of universal and special legal value, their theoretical and practical significance in the field of legal regulation systemically and holistically were analyzed in the thesis by the author. Moreover, the author's approach, according to which value of the right and legal values form the core of the social and legal system of the given society, reflect the type of state and legal (regime) and the level of legal culture of the society, is justified in the research.

There are elements of scientific novelty contained in the theses submitted to defense as well.

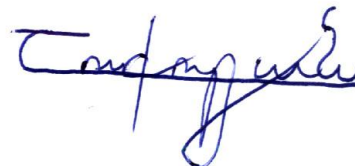
In this regard, according to the author, the value of the right as an integral part of the social value system, endowed with both internal quality (organic) properties, such as justice, freedom, equality, humanism, legitimacy, coercion, etc., and with external characteristic properties -formal definitions, publicity, due process, access, etc.. Hence, the value of the right characterizes the system itself, the spirit and content of the law as a social benefit, the criterion of freedom, comprehensive social and regulatory control, instrumentation of normal functioning of the society.

If the values of the right are primary, defining and initial characters of the law itself, then legal values constitute the value system derived from the legal phenomena. In other words, legal values are the specific social and legal phenomena, legal measures and devices. For example, security, fundamental

rights and freedoms of the individual, guarantees of rights, the demographic structure of state power (separation of powers, limitation of state power by law etc.), legal principles etc.

The right in its axiological dimension is not a carrier of moral values, which is typical for the theory of natural law, but the very specific form of legal values by themselves, different from all the other (moral, traditional, religious) value forms as a special form of legal compulsion. Consequently, the value of the right is in its legal meaning and sense.

The results of the research have important theoretical and practical significance, and can be used in lawmaking and law enforcement practice, as well as in scientific activity, including the lecturing of subjects "Theory of State and Law", "History of political and legal doctrines".

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Tadagur" or similar, with a stylized flourish at the end.